

S KOUZLEM SMYSLOVÉ ZAHRADY

O speciální školu v Novém Jičíně roste zájem

Je to taková novojičínská školní ulice. Dvě základky a jedna speciálka. Není se co divit, že je pojmenována po učiteli národů Janu Amosi Komenském. Speciální základní škola nedávno oslavila třicet let od svého vzniku. Je ukrytá před ruchem ulice ve druhé řadě domů a okolí působí klidně a zeleně.

Mezi zvláštnosti zdejší základní a mateřské školy speciální patří bezpochyby Smyslová zahrada. „Zahradu jsme pečlivě plánovali ve spolupráci se zahradními architekty, které u nás strávily pár dní a na základě pozorování dětí navrhly prostředí evokující vodní svět. Zahrada je rozdělena do sekcí zaměřených na různé smysly – zrak, čich, sluch i hmat. Obsahuje bylinkové a květinové záhony, smyslový tunel s reprodukcí zvuků přírody či interaktivní svítící rybičky. Součástí jsou i herní prvky pro bazální stimulaci, houpačky a balanční plochy a nechybí ani vodní prvky vhodné pro hru v létě,“ popisuje s pochopitelnou hrdostí ředitel školy David Ježek.

Celý prostor je bezbariérový, mohou jej využívat i děti na vozíku nebo ležící děti s pomocí asistence. Důležitá je snadná dostupnost – během několika minut mohou být děti přesunuty ven a zapojeny do aktivit se spolužáky. Vzhledem k oblíbenosti zahrady nyní škola řeší otázku organizace a bezpečnosti. Ověřuje rezervační systém pro jednotlivé sekce, aby byly výukové a relaxační aktivity jednotlivých tříd cílené a nerušily se navzájem. Smyslová zahrada se tak stává místem nejen pro učení, ale i pro odpočinek, socializaci a prožitky z přírody a má výrazný přínos pro celkový rozvoj žáků.

Výhody snoezelenu

K dispozici je dětem i snoezelen – multisenzorická místnost, která slouží k bazální stimulaci a rozvoji smyslového vnímání u dětí se speciálními potřebami. Ve škole mají tyto místnosti dvě – jednu vybavenou klasickými prvky, jako je například vodní postel, druhá je pak stylizovaná do přírodního relaxačního prostředí. Obě místnosti poskytují klidné zázemí pro individuální i skupinovou práci.

„Každá třída má v týdnu vyhrazený čas na využití těchto prostor. Pedagogové si zde organizují činnosti podle aktuálních potřeb dětí. Pokud k nám přijde nový učitel nebo asistent, je proškolen zkušenou kolegyňou, která se této oblasti odborně věnuje a poskytuje metodickou podporu. Podobně se

se snoezelenem postupně seznamují i noví žáci – nejprve s touto kolegyňou, později pak se svým učitelem,“ říká ředitel.

Smyslová místnost představuje velmi užitečný prostředek i pro práci zdejšího speciálněpedagogického centra, zejména z hlediska včasné intervence. Pro malé děti a jejich rodiče vytváří neformální a přívětivé prostředí, které usnadňuje navázání vzájemné důvěry a komunikace.

Pohled do historie

D. Ježek tu působí už dvacet let, třetím rokem školu vede. Vzpomíná, že škola byla založena začátkem devadesátých let. „Impulzem byla iniciativa skupinky rodičů a zástupců odborné veřejnosti, kteří cítili potřebu vzniku speciálního zařízení, jež by poskytovalo podporu a vzdělávání dětem s nějakým hendikepem. Zpočátku tak byla otevřena jedna třída mateřské školy, kterou tehdy ale společně navštěvovaly děti s postižením i bez něho. Škola už v té době úzce spolupracovala s rehabilitačním oddělením zdejší nemocnice. Pod záštitou města Nový Jičín byla snaha vytvořit dět-

ské centrum, které by dětem s postižením poskytovalo komplexní péči,“ vysvětluje.

O škole se začalo mluvit, rostl zájem, v pětadevadesátém roce pak při ní vzniklo zmíněné speciálněpedagogické centrum pro klienty s mentálním a tělesným postižením. Ani změny v pozici zřizovatele (nejdříve MŠMT a pak Moravskoslezský kraj) zájem o školu nesnížily. Rodičům a dětem může být v podstatě jedno, kdo školu zřizuje, podstatné je, jaké služby poskytuje. „Nám to ale rozhodně jedno není,“ poznamenává D. Ježek. „Když vidím, jak se opakovaně mění systém financování a jaké se připravují změny v legislativě, jsem rád, že jsme krajskou školou, že máme silného zřizovatele, který nás podporuje. Má kvalitní odborné zázemí a je schopný ředitelům poskytnout potřebný servis. Vnímám při rozhovorech s některými kolegy ze škol, které mají jiného zřizovatele, že jim právě v téhle hektické době někdy podpora a zájem chybí.“

Spolupráce se školami v okolí

Škola prošla dobou, kdy se hledala podoba vzdělávacího programu přípravného stupně nebo vzdělávacího programu rehabilitačních tříd, tedy tříd pro děti s těžkým až hlubokým mentálním postižením. Protože v tomto procesu patřila zdejší škola mezi pilotní, bylo logické, že počet těchto žáků také narůstal. „Hodně jsme spolupracovali například i s kolegy z Dětského rehabilitačního stacionáře z Ostravy, tedy se zdra-

Lanová dráha v zahradě při oslavě Dne dětí

votnickým zařízením, které se zaměřovalo na pomoc dětem zejména s dětskou mozkovou obrnou. Šlo o pacienty s kombinovaným postižením mentálním a tělesným," vysvětluje D. Ježek.

Připomíná tak, že se škola nikdy nezaměřovala primárně na vzdělávání dětí s lehkým mentálním postižením, na ně se soustřeďuje zdejší základní škola zřizovaná podle § 16 odst. 9 školského zákona, se kterou podobně jako se sousedními základními školami čas od času spolupracují. „Naše kontakty probíhají podle aktuální potřeby, obvykle se jedná o projektové dny, například žáci prvního stupně spolupracujících škol připravili program pro skupinku našich žáků, kteří pak plnili na tamější školní zahradě nebo na jejich víceúčelovém hřišti zadané úkoly. Jindy zase přijdou děti z běžných základních škol za našimi, využívají skutečnosti, že máme vybudovanou velkou Smyslovou zahradu, o které jsem už mluvil, netradiční prostor koncipovaný cíleně pro naše děti s různým postižením. Je to ale místo zajímavé a přitažlivé i pro žáky běžných škol. Často za touto spoluprací stojí i osobní a přátelské vazby kolegů," poznamenává ředitel školy.

Pro školu paragrafovou, o které se D. Ježek zmínil, zdejší speciálněpedagogické centrum provádí nezbytnou vstupní diagnostiku, aby bylo jasné, pro které děti je vhodné doporučit zařazení do školy specializující se na vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. V této souvislosti se nejčastěji mluví o dětech pohybujících se na hranici mezi běžnou a paragrafovou školou, na žáky hraniční na opačné straně spektra, tedy na žáky mezi školou zřizovanou podle paragrafu 16 odst. 9 a základní školou speciální se někdy zapomíná. „Pro nás je pak důležité, abychom měli ve škole místo pro děti s tím nejtěžším hendikepem, které už většinou nemají v rámci školského systému jinou možnost," říká D. Ježek.

Naplněná kapacita

Škola je schopná přijmout sedmdesát dětí a podle slov svého ředitele je každý rok naplněna na maximum. Zpravidla mívají kolem dvaceti dětí ve speciální mateřské škole a zhruba padesát dětí je pak ve třídách základní školy speciální. „V posledních letech době zápisů zájem o naši školu roste. Žádat o přijetí přicházejí i rodiče dětí, které neprošly naší speciální mateřskou školou, mají zkušenosti z běžných mateřinek, kde byly v rámci inkluze s asistentem. Vzhledem k jejich hendikepu je ale zřejmé, že by ve škole s jiným režimem a s vyššími nároky měly velké problémy. Stává se, že někdy rodiče v pochopitelné snaze zkusit to nejlepší zvolí i pro dítě například se středním mentálním postižením nebo s těžší poruchou autistického spektra dokonce i běžnou školu, a po dvou třech letech pak přicházejí s žádostí o přijetí k nám. S prosazováním plošné inkluze bohužel takových dětí přibývá, i kolegové dalších škol říkají, že se na ně rodiče takových žáků s žádostí o přijetí dětí obracují

Barevný Velikonoční týden ve snoezelenu

a že to pak bývá velmi náročná práce. Běžná základní škola nemívá podmínky ani odborné zázemí pro práci s těmito žáky a první roky vzdělávání jsou vždycky mimořádně důležité pro vybudování nezbytných základů," upozorňuje ředitel.

Výhodou podle něho je, že v Novém Jičíně existuje i odborné učiliště s jednoletou i dvouletou praktickou školou. „Každý rok se setkáváme s kolegy z této školy a doporučujeme naše absolventy, kteří by u nich mohli pokračovat ve vzdělávání. Skupina našich žáků pak společně se svým učitelem školy navštíví, aby poznali její prostředí, aby se seznámili s tamějšími pedagogy – pokud nakonec skutečně ve vzdělávání v praktické škole pokračují, přicházejí do známého prostředí, což pomáhá jejich adaptaci," říká ředitel. Nicméně je pravda, že nároky praktické školy zvládne jen úzká skupinka zdejších žáků se středním mentálním postižením a snad některé děti s poruchou autistického spektra, pro většinu ostatních s těžšími a kombinovanými vadami se obvykle hledá místo v síti

sociálních zařízení. „Máme štěstí, v Novém Jičíně funguje stacionář, který provozuje Slezská diakonie. Ten pak většinu našich absolventů poskytuje potřebné sociální služby," dodává.

Přibývá dětí s poruchami autistického spektra

Školní vzdělávací program je postaven jak na prvním, tak na druhém dílu RVP pro speciální školy. „Při jeho tvorbě jsme se hodně inspirovali původními osnovami pro pomocné školy, v němž byly podle našeho názoru velmi jasné a přehledně zpracované požadavky odpovídající možnostem žáků se středním, respektive s těžkým mentálním postižením. Nicméně se postupem doby ukazovalo, že se skladba našich žáků výrazně mění, a na to jsme museli pochopitelně reagovat úpravami našeho ŠVP. Přibývalo žáků s těžkým mentálním postižením a pak zejména dětí s poruchami autistického spektra. Doufám, že v souvislosti s revizí RVP ZŠS budeme mít možnost do školního dokumentu více zakomponovat i programy práce právě s žáky s PAS," říká ředitel.

Svět očima našich dětí

V naší škole klademe velký důraz na rozvoj kreativity a estetického vnímání dětí a žáků. Pravidelně prezentujeme jejich výtvarné a jiné práce v prostorách školy.

Pro starší žáky organizujeme pravidelné vernisáže, které jsou slavnostní událostí s účastí spolužáků a pedagogů. Tyto akce jsou pro všechny zúčastněné nezapomenutelným zážitkem.

Na přípravě pohoštění se často podílejí i rodiče, kteří tak aktivně přispívají k příjemné atmosféře. Někdy se na přípravě občerstvení podílejí i sami žáci společně s pedagogy, což posiluje týmového ducha.

Z webu školy

Osm tříd je ve škole rozděleno podle aktuální skladby dětí, ve třídě se souběžně vzdělává více ročníků. Škola se je snaží tvořit tak, aby byly pokud možno homogenní, zohledňuje přitom především specifické potřeby jednotlivých žáků. Na práci s žáky s PAS se specializuje jedna z osmi zdejších tříd. „Projevy žáků s PAS zahrnují velmi širokou oblast a u každého dítěte rozhodujeme individuálně podle toho, co mu bude vyhovovat. Nicméně většinou se jedná o nízkofunkční autisty, pro které je nezbytné strukturovat jejich režim a prostor, ve třídě mají individualizovaná pracoviště, počítáme s tím, že mají své stereotypy," vysvětluje D. Ježek. Není to ale tak, že by všechny děti s touto diagnózou byly zařazeny pouze do této třídy. Některé jsou s ohledem na své možnosti a schopnosti zařazované do dalších tříd mezi děti s jiným postižením. I tam je třeba nastavit speciální strukturovaný způsob práce,

Vítání jara

- nicméně podle ředitele jim z hlediska socializace prospívá pobyt ve třídách s dalšími dětmi. „Osvědčilo se nám to, i tyto děti jsou schopny napodobovat a přebírat vzorce chování, které jsou pro ně v dalším životě funkční,“ poznamenává.

Ve škole mají i třídy, které označují jako rehabilitační. V nich se pracuje s dětmi s nejtěžším mentálním postižením podle 2. dílu RVP ZŠ. Problém ale je, že ani v těchto školách není možné zaměstnávat odborníky se zdravotnickým vzděláním. „Bezpochyby bychom zdravotníka potřebovali. Na druhé straně máme určitý benefit v tom, že díky třicetileté tradici školy řada kolegů a kolegyně k nám přecházela ze zdravotnických profesí. Máme tady proto bývalé zdravotní sestřičky, které si doplňovaly speciálněpedagogické vzdělání a jsou schopny určité zdravotnické úkony dětem poskytnout. Samozřejmě, vše je s rodiči smluvně ošetřené a prošly nezbytnou instruktáží. Jde například o podávání medikace, máme děti, které jsou krmené sondou... Další výhodou je, že v budově školy funguje ambulance dětské fyzioterapie, která přijímá do ambulance i naše děti, spolupracuje pak i s učiteli ve třídě.

Vyjadřují se i rodiče

Ve speciální mateřince připravují třídní vzdělávací programy. Děti jsou rozděleny do tří tříd podle druhu a stupně postižení a třídní vzdělávací programy pak konkretizují obsah vzdělávání, jsou zpracovány do měsíčních bloků, které integrují cíle vzdělávacích oblastí a jsou pravidelně evalúovány, jak se říká na webu školy.

„V základní škole to máme trochu jinak. Pro každého žáka během září, které představuje čas na nezbytnou diagnostiku, na poznání žáka, na to, jak se přes prázdniny změnil a co aktuálně potřebuje, připravujeme individuální vzdělávací plán. Samozřejmě vychází z našeho ŠVP, ale zdůrazňuje oblasti, na něž je potřeba se u toho kterého žáka více soustředit. K dokumentu mají možnost

se vyjádřit rodiče, někdy ho i doplní svým pohledem na věc, upozorní na zásadní okolnost, na kterou bychom se v rámci práce ve škole měli zaměřit, protože by jim pomohla lépe a jednodušeji pracovat s dítětem doma. Samozřejmě je to dokument otevřený, v rámci kterého je možné reagovat na aktuální vývoj dítěte,“ vysvětluje D. Ježek. Tvorbu IVP garantuje třídní učitel, ale podílí se na něm i učitel rehabilitační tělesné výchovy, řečové výchovy, samozřejmě tu je využívání metod alternativní či augmentativní komunikace (augmentativní komunikace, z lat. augmentare – rozšiřovat, podporuje existující dorozumívání, které je běžnou komunikací nedostatečné, viz wiki-pedie). Spolupracují například i s učitelkou hudební výchovy a s odborníky z dalších předmětů.

Na konci roku pak učitelé zhodnotí, co se podařilo splnit, co ne, a podle toho pak jsou formulovány individuální plány pro další roky.

Unikátnost očního skeneru

Poslední inspekční zpráva vyzdvihla rozvoj v oblasti moderních technologií. Ve škole pro žáky se středně těžkým až hlubokým

mentálním postižením jsou využívány mimo jiné i nástroje, které podporují komunikaci, orientaci, výuku i rozvoj dovedností. „Máme interaktivní učebnu vybavenou tabulí a dotykovými zařízeními, jejichž obsah je přizpůsoben možnostem dětí. Tradiční ovládání pomocí klávesnice nebo myši se většinou neosvědčilo, proto se pracuje především s dotykovými technologiemi – právě s interaktivní tabulí, velkými dotykovými monitory a tablety,“ vysvětluje D. Ježek.

Tablety jsou ve třídách běžně dostupné a slouží jak ke vzdělávání, tak k podpoře komunikace. U dětí s těžkým mentálním postižením se často používají aplikace s obrázkovými a zvukovými podněty, které umožňují základní vyjadřování potřeb nebo reakcí. Interaktivita těchto nástrojů přispívá k motivaci a lepšímu zapojení žáků do činnosti.

Unikátním prvkem je využití očního skeneru. Tento nástroj umožňuje žákům s těžkým pohybovým omezením ovládat zařízení pouze pohybem očí. Podle ředitele se ukázalo, že v některých případech tímto způsobem děti dokázaly vyjádřit své potřeby, čímž se potvrdil jejich vyšší mentální potenciál, než bylo dříve odhadováno. Taková technologie tak přináší nejen praktické zlepšení komunikace, ale i nový pohled na možnosti a schopnosti dítěte.

Ruku v ruce

Jedním z klíčových pilířů úspěšného vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami je spolupráce s rodiči. Ve zdejší škole je tato spolupráce intenzivní – rodiče své děti denně pravidelně doprovázejí a jsou tak v přímém kontaktu s pedagogy. „Přestože každodenní setkání bývají krátká, vytváří se tím prostor pro vzájemnou důvěru, která se rozvíjí při společných akcích a aktivitách,“ poznamenává D. Ježek.

Škola klade důraz na zapojování rodičů do života školy. Organizují se různé společenské a kulturní akce – například benefiční plesy, vánoční a velikonoční jarmarky nebo výstoupení dětí. Tyto události umožňují rodičům nejen vidět pokroky svých dětí, ale i navázat kontakt s ostatními rodinami. Sdílení zkušeností, rad i podpory je zvláště v této komunitě velmi cenné.

Při těchto setkáních vznikají přirozené sociální vazby, které mnohým rodičům pomáhají překonat izolaci, jež může z náročné péče o dítě plynout. Zároveň jsou tyto akce příležitostí ke zpětné vazbě, což napomáhá zlepšování školních služeb. „Vzájemný vztah a důvěra mezi rodiči a školou bývají po letech, která tu děti stráví, velmi silné. Přetrvávají obvykle i poté, co dítě školu opustí, a bývalí žáci se často do školy rádi vrací, zejména pokud zůstávají klienty zdejšího SPC. To je důkazem, že spolupráce s rodinou není jen formální povinnost,“ konstatuje ředitel základní školy speciální v Novém Jičíně D. Ježek.

Ze slavnostní akademie školy